

עולים מצפון אמריקה, 2015. עלייה
שלא נפגעת גם בזמן מתיחות ביטחונית
צילום: גיל כהן מנן

בתהליך אטי וסמוי מהעין, 600 אלף איש היטו את הכף לטובת הימין

הילו גלזר

החדשות, ובהסתמך על שיחות עם חוקרים ודימויות מפתח בקהילות העולים, ניתן לומר במידה רבה של ודאות: העלייה בעיקרה ימנית. וייתכן שניתן להרחיק לכת עוד יותר: בבחירות 2013 זכה גוש הימין ל-61 מנדטים. בסקרים האחרונים נע גוש הימין סביב 62-63 מנדטים. האם ללא העלייה של המאה ה-21, בנימין נתניהו היה שורד בשלטון? "קבוצות מהגרים נוטות להצביע למפלגת השלטון בסמוך לתקופת ההגירה אם הקליטה היתה מוצלחת", אומרת פרופ' תמר הרמן, מנהלת מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה והאוניברסיטה הפתוחה. "ההשערה היא שהעליות של השנים האחרונות ללא ספק מושכות את ישראל ימינה".

ידוע לכל שעולי שנות ה-90 חוללו מפנה פוליטי. בצד זאת, נוטים להניח שההשפעה הדרמטית של עולים חדשים הסתיימה כשהאינתיפאדה השנייה פרצה, וגלי ההגירה דעכו. אלא שההפך הוא הנכון

בספר "המיליון ששינה את המורח התיכון", שעוסק בעלייה מברית המועצות בשנות ה-90, מתארים המחברים לילי גלילי ורומן ברונפמן את הלך הרוח בארץ ערב העלייה. "השמאל הישראלי היה משוכנע כי הפ"רופיל של העולים – לבנים ומשכילים – יוביל אותם באופן טבעי למחנה השלום", הם כותבים. הציפייה הזאת, כידוע, נכזבה. העולים כרתו ברית מוצקה עם הימין. בתודעה הישראלית, עור"לי שנות ה-90 חוללו מפנה במפה הפוליטית. בצד זאת, נוטים להניח שההשפעה הדרמטית של עולים חדשים הסתיימה בתחילת שנות ה-2000, כשהאינתיפאדה השנייה פרצה וגלי ההגירה דעכו. אך האם ייתכן שההנחה הזאת שגויה מהיסוד?

20 שנה חלפו מאז הניצחון האחרון של הש"מאל. במהלך שני העשורים הללו באו לישראל, בתהליך הדרגתי, קרוב ל-600 אלף עולים. מרביתם משתייכים לשלוש קבוצות: דוברי רוסית (בעיקר רוסיה ואוקראינה), דוברי צרפתית (צרפת ומיעוט מבלגיה) ודוברי אנגלית (בעיקר ארה"ב וקנדה). מה ידוע על דפוסי ההצבעה של שלוש הקבוצות הללו? האם ייתכן שבתהליך אטי וסמוי מהעין, העלייה שמטפסת לישראל ב-20 השנים האחרונות תרמה תרומה מכרעת להתבססות שלטון הימין?

אינספור מאמרים הוקדשו לניתוח דפוסי ההצבעה של עולי שנות ה-90, אך בכל הנוגע להגירה הווחלת לישראל, קיים ריק מחקרי ואולם נדמה כי בהתבסס על כמה סקרים שהתמקדו בעליות

העלייה הזוחלת לישראל ב-20 השנים האחרונות מתחלקת לשלוש קבוצות: דוברי רוסית, צרפתית ואנגלית. כל הסימנים מעידים ששלוש הקבוצות הללו נוטות לימין בשיעורים מובהקים

ללמוד ממנו על הלוך הרוח בקרב העלייה הצרפ-תית. מצירוף הצבעותיהם של 547 משתתפים עור-לה שרובם יצביעו לליכוד (55%). שלוש המפלגות הבאות, הרחק מאחור, הן הימין החדש (15%), איחוד מפלגות הימין (7%) וזהות (5%). ללי דרעי היא מנהלת תוכנית "עתידי לישראל" לקליטת עולי צרפת, ומשמשת נציגת ההתנחלות עלי במועצת בנימין. כשרדעי היתה בת שש, ניצח פרנסואה מיטראן הסוציאליסט בבחירות לנשיאות צרפת. "אני זוכרת את אבא שלי, התנני-סאי, הקומוניסט, מרים אותי על הכתפיים. לא היינו היחידים. כל היהודים רקדו ברחובות וחגגו את ניצחון השמאל. ואו אנחנו מגיעים לארץ וכל הדבר הזה מתמוטט. השמאל פשוט משדר לי שא-כפת לו יותר מהצד השני מאשר ממני".

דרעי, תומכת ליכוד שהוכרה כמועמדת להש-תלב ברשימת הימין החדש, עלתה ארצה ב-1991. לדבריה, הפעילות המאוחרות יותר של העלייה מצרפת רק העצימו את ההזדהות של הקהילה עם הימין. "הם הרבה יותר מיליטריסטיים וקיצור-ניים", אומרת דרעי על עולי העשור האחרון. "יש אצלם כעס משום שהם רואים בעצמם דור שני לגירוש על ידי ערכים. ההורים שלהם גורשו מצ-פון אפריקה, ואילו הם עובו את צרפת בגלל התנ-כליות של מהגרים ממוצא מוסלמי. בעוד שהשיח של הצרפתים מהעליות הקודמות נע בין אפור בהיר לאפור כהה, אצלם זה שחור-לבן".

לדברי ד"ר דב מימון, עמית בכיר במכון למדיניות העם היהודי ומומחה ליהדות צרפת, "היהודים בצרפת חווים פגיעה נרקסיסטית מתמשכת. אומרים להם שהחיללים הישראלים הם חיות אדם ושישראל קוצרת איברים של פלסטינים עבור השתלות. אלה קולות שנשמ-עים בתקשורת הרשמית. לכן, יש להם קושי

של עליית פוטין. "המצב הפוליטי פה מסוכן, משום שהימין והשמאל בישראל לא דומים לחלו-קה בין ימין לשמאל ברוסיה", הוא מנסה להסביר. "הגיעו לכאן אנשים עם כסף ונדל"ן שבאופן טבעי תומכים בימין הכלכלי. המודעות שלהם לזכויות אדם ועניינים הומניטריים עדיין לא הופכת אותם לשמאל. בגדול, רוב האנשים סביבי נוטים לימין".

2 צרפת ובלגיה

גם במקרה של העלייה הצרפתית, הנתונים הקיימים מצביעים על הזדהות כמעט מוחלטת של הקהילה עם הימין. סקר הגל החדש שנערך עבור העיתון מקור ראשון לפני כשנה, וכלל 250 נשאלים יוצאי צרפת, מצא ש-72% מהם ימנים. רק 7% הגדירו עצמם כשמאל ו-4% כמצ-ביעי מרכז שנוטים לשמאל. 26% מהנשאלים השיבו אז שבכוונתם להצביע לליכוד, בעוד הבית היהודי זכתה לתמיכת 17% מהמשתתפים. שאר המפלגות הסתפקו באחווים בודדים.

אומדן עדכני יותר עולה ממשאל בחירות שנ-ערך לאחרונה בקבוצת פייסבוק שבה חברים כ-17 אלף יהודים צרפתים. אמנם מדובר במשאל לא מייצג ונטול תוקף סטטיסטי, אך בכל זאת אפשר

המלחמה באוקראינה הביאה לורם של עולים בשנים האחרונות, שביקשו להתרחק מהקרבות. במקביל, הגיעה מרוסיה עלייה שונה באופיה, שמכונה "עליית פוטין". מדובר בעלייה שנאמדת ב-50 אלף איש, מבוססים יחסית, שהסתייגו מהאקלים הסמכותני שהשתרר בארצם. לכאורה, עולים שמגלים ערנות להיחלשות הדמוקרטיה ברוסיה מהווים הזדמנות מבחינת השמאל. זה לפחות מה שקיווה אדי ז'נסקה, עד לאחרונה ראש המטה הרוסי במפלגת העבודה.

"בתחילת שנות ה-2000 התפתחה ברוסיה חברה אורחית שמתוכה צמח שיח של זכויות, חופש ושוויון", אומר ז'נסקה. "היתה אז איוושה גישה למערב. העולים האלה הם תוצר של החב-רה הזאת, ולכן נחשבים לאידיאליסטים ויותר ליברליים מהעולים הוותיקים של שנות ה-90".

פרופ' לריסה רמניק מאוניברסיטת ברא-אילן, שחוקרת היבטים שונים של העלייה מברית המועצות, מצננת את ההתלהבות: "העלייה החדשה אמנם מבוססת על התנגדות לפוטין, אבל אי אפשר להשליך מכך על עמדותיה כלפי הש-לטון בישראל".

לפי פרופ' זאב חנין, המדען הראשי במשרד העלייה והקליטה, כל ניסיון לראות בעליית פור-טין פוטנציאל של מצביעים לשמאל, איננו אלא פנטזיה. לדבריו, "ההנחה שהגיעו לפה ליברלים ממוסקבה וסן פטרסבורג שיקפצו לזרועות מרצ ויש עתיד לא הוכיחה את עצמה. נכון, הם ליבר-ליים, אבל זו לא ליברליות בנוסח המערב-אירופי שפוסל את הלאומיות ובו לפטריטיזם. התפיסות הללו לא מקובלות על עולי ברית המועצות. לכן, דפוסי ההצבעה שלהם דומים לאלו של העולים הוותיקים, וכ-75% מהם תומכים בימין".

חנין מבסס את דבריו על סקרי עומק שהוא מבצע בקרב ציבור העולים מרוסיה באמצעות מכון PORI. העדכני שבהם נערך ב-2017 עבור אתר החדשות ניו.רו. חנין כודד קבוצה של 209 עולים שהגיעו לארץ אחרי 2014 ומצא שרוב מכ-ריע של הנשאלים הגדירו עצמם כימנים. פחות מ-6% זיהו עצמם כאנשי שמאל. 35% השיבו שב-כוונתם להצביע לישראל ביתנו ואילו 22% תמכו בליכוד. כ-6% אמרו שיצביעו ליש עתיד, ואילו העבודה ומרצ זכו לשיעורי תמיכה זניחים.

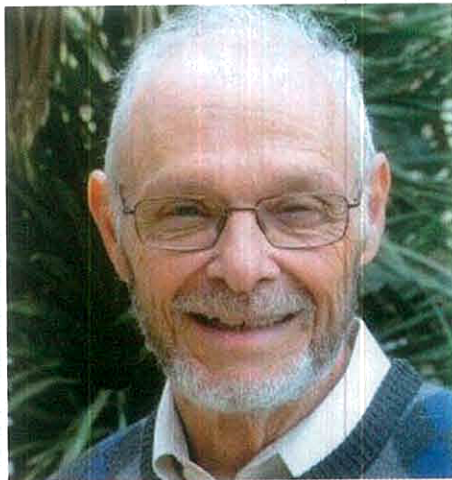
לדברי חנין, כ-70% מעולי ברית המועצות עדיין מוכנים להצביע עבור שני סוגי מפלגות – מפלגה רוסית עם אג'נדה כלל-ישראלית ימנית, שבנישה הזאת נמצאת רק ישראל ביתנו, ומפל-גת ימין-מרכז כלל-ישראלית עם 'סניף' רוסי חזק, שזו הנישה של הליכוד. הצעירים נוטים לליכוד והמבוגרים לישראל ביתנו".

ארקדי מאיפויס היה הבעלים של רשת טל-וויוויה סיבירית, שנסגרה בלחץ השלטון. ב-2015 עלה לישראל. מאיפויס הוא ממיצגיה הבולטים

לדברי ללי דרעי, מנהלת תוכנית לקליטת עולי צרפת, העולים בעשור האחרון ימניים יותר מקודמיהם. "יש אצלם כעס כי הם רואים בעצמם דור שני לגירוש על ידי ערכים"

"הגיעו מרוסיה עולים ליברליים", אומר פרופ' זאב חנין, המדען הראשי במשרד העלייה, "אבל זו לא ליברליות בנוסח המערב-אירופי. לכן כ-75% מהם תומכים בימין"

בעשורים הראשונים למדינה, הזרם האורתודוקסי היה מיעוט זניח מבין עולי ארה"ב, מסביר פרופ' חיים וקסמן. כיום הם רוב מבין העולים

"החברים שלי משיקגו שנטו לשמאל נשאר בארה"ב", אומר ג'רמי סלטן מהימין החדש. "זה רק טבעי שמי שבא לפה תומך במדיניות השלטון"

וקסמן קובע במאמרו שעבור חלק מהעולים, ההחלטה להגר נשענת גם על תמריץ כלכלי, "בהתחלה שב בעלויות הגבוהות של חינוך יסודי במוסדות יהודיים-פרטיים בארצות הברית, במיוחד עבור האורתודוקסים ששיעור היולדה אצלם עולה בעשורים האחרונים". לדבריו, השיקול הזה משחק תפקיד גם אצל עולים על סף זיקנה, שמודאגים מעלויות הבריאות הגבוהות בארה"ב.

לפרופיל החדש של העולים יש גם ביטוי גיאוגרפי. לפי מרכז המחקר והמידע של הכנסת, כ-45% מהעולים ממדינות דוברות אנגלית משתקעים באזור ירושלים רבתי, ובכלל זה גוש עציון. סלטן מסביר שרוב העולים שואפים להשתקע במרכז של החיים היהודיים. ג'וזי ארבל, מנהלת שירותי הקליטה בהתאחדות עולי אמריקה וקנדה בישראל, מסייגת ומציינת שהנתונים עשויים להיטעות, משום שעולים רבים מגיעים ראשית לאולפן בירושלים, ואז מתפזרים למקומות אחרים.

בשבוע שעבר ערכה מפלגת הימין החדש אירוע בחירות שמיועד קהילה האנגלוסקסית בהשתתפות היו"ר נפתלי בנט, בעצמו בן של עולים אמריקאים, ומספר שש ברשימתו, קרוי לייז גליק. הימין החדש היא אפוא המפלגה היחידה שפונה באופן ממוקד לציבור דוברי האנגלית. גם בכנסת היוצאת הייצוג הפוליטי של הציבור הזה נע בין הימין (מייקל אורן מכר לנר) לימין הקשה (יהודה גליק מהליכוד). קדם להם הרב דב ליפמן, במקור ממרילנד, שנכנס לכנסת מטעם יש עתיד ב-2013. ליפמן אמנם חבר ליאיר לפיד, אך גם הוא משוכנע: רוב מוחלט צק מבין העולים בשנים האחרונות תומכים בימין. עם זאת, יש לו מסר מנחם לשמאלנים: "רבים מגיעים לישראל עם התחושה שפשרה לא באה בחשבון. גם אני הייתי שם. ככל שחיים כאן יותר זמן מבינים את המורכבות, והעולים בעשים יותר מתונים ופרגמטיים".

להציג את יהדותם בפומבי ולהתגאות בה. נתיב זה הוא עבורם סוג של פיצוי, הייתי אומר אפילו פיצוי קיומי. כשהוא נואם בקונגרס, מתראיין לתקשורת הבינלאומית או אומר למקורן את האמת בפנים, הוא נותן מענה לתסכול העמוק שלהם. מבחינתם הוא דמות מופת, גיבור וגואל".

לדברי דניאל חייק, הפרשן הפוליטי של ערוץ 24NEWS, "במערכת הבחירות הזאת יש לראשונה התארגנויות של עולים מצרפת במטרה להשתמש בכוחם המספרי כדי לדאוג לצרכים הייחודיים של הקהילה". אף שמפלגות השמאל-מרכז קוראות לעיבוי השירותים החברתיים, הן אינן נתפסות כפלטפורמה רלוונטית לפתרון הבעיות הללו. "הסיבה לכך היא שמדובר בעלייה עם יסוד מסורתי חזק והשמאל נתפס כרחוק מהמסורת", אומר חייק. גם ד"ר מימון קובע ש"השמאל הפוליטי בישראל לא מדבר ליהודי צרפת. הם לא באו לפה כדי לתת זכויות. הם חושבים כרוב ולא כמיעוט".

מרקו סרביה, חבר קיבוץ צובא וראש המטה הצרפתי במפלגת העבודה, נאבק מדי יום כתנאי הפתיחה הקשים הללו. "בכל פעם שאני מדבר בפאנל או כותב פוסט שמזדהה עם הערכים של השמאל, אני מקבל קיתונות של קללות וזעם. אומרים לי שאני בוגד, שזה לא בא בחשבון, שציונות ושמאל לא הולכים ביחד, שלא יכול להיות שעשיתי צבא".

סרביה עלה לארץ לפני כ-30 שנה ממונטפלייה. לדבריו, "אצל העולים הוותיקים מהדור שלי זה יחסית מאוון, אבל בגלל החדש של העולים 90% נמצאים בימין. מבחינתם שמאל זה למסור שטחים ולהפקיר את ארץ הקודש".

גם סרביה סבור שגילויים של אנטישמיות בצרפת הובילו לתווה עקבית ימינה בדעת הקהל היהודית, אולם לדבריו מדובר בתהליך שנטוע עמוק יותר. "בגלל אלימות ועוינות מסוימת מצד הצעירים המוסלמים, החלה בקהילות היהודיות מגמה של התכנסות והסתגרות, שבאה לידי ביטוי בעיקר במערכת החינוך. רוב היהודים כבר לא לומדים במוסדות חינוך ממלכתיים אלא בבתי ספר יהודיים-פרטיים שמוחזקים על ידי אנשי חב"ד ורבנים. אני משער שאורחות זה לא השיעור הכי חשוב שם. פגיעה בדמוקרטיה זה לא משהו שמטריד אותם במיוחד".

3

ארה"ב וקנדה

ג'רמי סלטן, ראש מטה דוברי האנגלית בימין החדש, היה בן 12 כשמשפחתו עלתה לישראל בשנת 1995 משיקגו, הישר אל תוך ימי אוסלו ופיגועי התופת. בבחירת ב-1999 התגבשו עמדותיו והוא החל להגדיר את עצמו כימני. חברי האמריקאים שהגיעו בעקבותיו, בתחילת שנות ה-2000, מראש הודהו ככאלה. "החברים משיקגו שנטו לשמאל נשאר בארה"ב", אומר סלטן. "זה רק טבעי שמי שבא להגשים את החלום הציוני, מתאהב במקום ונשאר פה, גם תומך במדיניות של השלטון, ובשני העשורים האחרונים רוב הזמן הימין שולט".

כשבוחנים את העלייה מצפון אמריקה

מגלים שהיא לא נפגעת גם בתקופות של מתיחות ביטחונית, שבדרך כלל מיתרגמות לשפל בעלייה. מבצע צוק איתן, למשל, רק דירבן עולים ממדינות דוברות אנגלית להגר לישראל, ומספרם הכולל של העולים ב-2014 אף עלה על הממוצע. נראה שאצל עולי שנות ה-2000 ואילך, מרכיבים דתיים ופוליטיים דוחקים הצד ה"פרופ' חיים וקסמן, ראש החוג למדעי ההתנהגות במכללת הדסה, מתייחס לכך במאמרו "מגמות עכשוויות בהגירת יהודי ארה"ב", שע

תיד להתפרסם בקרוב. וקסמן מציין שבעשורים הראשונים לקום המדינה הורם האורתודוקסי היה מיעוט זניח מבין העולים. אלא שלדבריו, המגמה הזאת השתנתה בעקביות עד שהתהפכה. כיום האורתודוקסים, שנוטים לימין בשיעורים גבוהים הרבה יותר בהשוואה לרפורמים ולקונסרבטיבים, הם רוב מבין העולים.

הבחנה זו נתמכת בנתונים שמסר למוסף הארץ ארגון "נפש בנפש", שמאז הקמתו ב-2002 סייע לכ-60 אלף עולים מצפון אמריקה ומאנגליה לעלות לארץ. מנתוני הארגון עולה ש-55% מהעולים באו עם משפחות, וש-70% מהמשפחות מגדירות עצמן כאורתודוקסיות.

כד בכד, ישנו גידול מתמיד במספר העולים המזדהים כרפובליקאים. פרופ' וקסמן מציין שמדגמי היציאה בבחירות לנשיאות ב-2016 העלו ש-49% מהישראלים שרשאים להצביע בחרו בטראמפ. את הנתון הזה וקסמן מצייע לבחון על רקע "הרוב המוחץ של הדמוקרטים בקרב יהודי ארה"ב".

סלטן מציין שהעלייה ממדינות דוברות אנגלית היא "עלייה של בחירה ולא של כריחה משום שהיא נחשבת מבוססת יותר מבחינה כלכלית". מדובר במוסכמה ותיקה ביחס להגירה מן המערב, אבל ייתכן שהגיעה העת להעמיד אותה למבחן.